

Rede door Dr. Hermann Kues
parlementair secretaris-generaal van het
Bondsministerie van Gezins-, Vrouwen- en Jeugdzaken en Bejaardenzorg
bij gelegenheid van de Duits-Nederlandse conferentie
„Bürgerschaftliches Engagement älterer Menschen – Strategien für die Zukunft“
op 9 juli 2008 in Berlijn, Kath. Akademie

- Het gesproken woord geldt -

Rede door dr. Hermann Kues
parlementair secretaris-generaal
van het Bondsministerie van Gezins-, Vrouwen- en
Jeugdzaken en Bejaardenzorg
naar aanleiding van de Duits-Nederlandse
conferentie „Bürgerschaftliches Engagement
älterer Menschen – Strategien für die Zukunft“
(Ouderen als maatschappelijk betrokken burgers –
strategieën voor de toekomst) op 9 juli 2008
in Berlijn, Katholische Akademie

Aanspreekvorm,

Hartelijk welkom op de **Duits-Nederlandse vergadering**
„Ouderen als maatschappelijk betrokken burgers –
strategieën voor de toekomst“ hier in Berlijn.

Er zijn natuurlijk vaktechnische redenen voor het feit dat ons partnerland Nederland is. Maar toch wil ik zeggen dat ik persoonlijk heel blij ben met deze „keuze“:

Uiteindelijk ligt Nederland direct voor de deur van mijn eigen kiesdistrict.

Geachte dames en heren, vandaag liggen mij **drie dingen op het hart:**

- ten eerste wil ik de nadruk leggen op het belang dat wij toekennen aan de verdere ontwikkeling van de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen.
- ten tweede zou ik graag het positieve effect van de Duits-Nederlandse samenwerking ter versterking van de maatschappelijke betrokkenheid in beide landen aantonen,

- en uiteindelijk zou ik graag een paar van de vele belangrijke en vernieuwende initiatieven met betrekking tot de maatschappelijke betrokkenheid beter toelichten.

Het verheugt mij echter bijzonder, dat vandaag vele maatschappelijk betrokken burgers uit beide landen deelnemen **die hun persoonlijke ervaringen kunnen inbrengen.**

U bent waar het hier om gaat en daarom begroet ik u dan ook bijzonder hartelijk!

Aanspreekvorm,

Het onderwerp demografische verandering is inmiddels vast verankerd in het openbare bewustzijn.

Wij weten dat er steeds meer ouderen tegenover steeds minder jongeren komen te staan en dat dit vergaande gevolgen heeft voor de sociale samenstelling van onze maatschappij.

Twee cijfers maken dit bijzonder duidelijk

- **het aantal mensen met werkgeschikte leeftijd zal in Duitsland van momenteel ca. 50 miljoen dalen naar ca. 42 – 44 miljoen in 2030.**
- **en:** Het aantal mensen boven de 80 zal tot 2030 met meer dan 70% stijgen.

Deze demografische situatie is in Nederland en in heel Europa niet veel anders.

De vraag zal zijn hoe we met deze verandering omgaan.

Of en hoe het ons lukt de uitdaging die dit biedt, als een kans te beschouwen.

In een functionerende drieklank tussen staat – economie en burgerlijke maatschappij ligt de verantwoordelijkheid bij allen:

De politici, het bedrijfsleven, de beslissingsnemers in ons land en bovendien ook bij ieder afzonderlijk.

De verandering van onze leeftijdsstructuur is niet nieuw.

Hij wordt echter – anders dan nog maar enkele jaren geleden –
in toenemende mate waargenomen.

Daardoor ligt de focus op één resource die in ons land nog
steeds te weinig in acht genomen wordt.

Dat zijn de mogelijkheden van de ouderen.

Ouderen hebben veel te bieden.

Men kan echter ook redelijk veel van hen verlangen.

Ouderen kunnen en moeten verantwoording overnemen, voor
zichzelf, in hun gezin, in de gemeente, in de maatschappij als
geheel.

Nog nooit hadden we zoveel ouderen die goed opgeleid zijn, fit
zijn en ook bereid zijn om zich te geven – en daarmee bedoel ik
niet alleen financieel, maar ook wat betreft tijd en ervaring.

Dat biedt vele kansen waar we gebruik van moeten maken.

Daarvoor moeten we afscheid nemen van twee steeds weer terugkomende foute beelden van de ouderdom:

- de vertierzoekende oudjes die op kosten van de jongere generaties van materiële welstand genieten en
- de oudere zorgbehoevende mensen, die de krappe middelen opmaken en een belasting voor hun familie en de maatschappij zijn.

De ouderdomsbeelden in onze hoofden moeten echter de gedifferentieerde realiteit van het ouderdom weerspiegelen.

Want: De ouderen bestaan niet. Ouderdom betekent verscheidenheid.

Ook een verscheidenheid aan ervaringen en competenties die oudere mensen voor de maatschappij willen inzetten.

Verstandige bedrijven hebben allang de „waarde“ van de „oude rotten“ in hun bedrijf herkend.

Ze bieden flexibele werktijden voor een successief uittreden uit het actieve beroepsleven en ondersteunen hun medewerkers met advies en aanbiedingen voor de vrijkomende tijdressourcen.

Belangrijke knowhow blijft zo binnen het bedrijf.

Maar het potentieel wordt niet alleen binnen het bedrijfsleven gebruikt.

Een levendige democratie leeft van het gegeven dat haar burgers zich inzetten.

Dit geldt in het bijzonder in een tijd waarin duidelijk geworden is dat de staat het zich niet kan permitteren volledige verzorging te bieden.

Wie zich vrijwillig inzet, draagt bij aan een maatschappij die leeft van vertrouwen en solidariteit, eigen initiatief en verantwoording.

Doordat ze het beroepsleven verlaten, hebben oudere mensen tijd die ze kunnen investeren.

Tegelijk brengen ze uit hun beroepsleven een rijkdom aan kennis en ervaring mee.

Van hun inzet kan de maatschappij alleen maar profiteren.

Onze gemeenschappelijke taak is het om

- deze inzet aan te nemen en te intensiveren en
- passende algemene voorwaarden voor de inzet van maatschappelijk betrokken burgers in het algemeen te scheppen.

Ouderen wachten erop dat men ze meer laat delen in de verantwoording, maar ze hebben impulsen uit de maatschappij nodig om zich in te zetten.

De „nieuwe senior“ is geen belasting voor de maatschappij, maar een kans voor ieder afzonderlijk en voor ons land.

Aanspreekvorm,

De genoemde uitdagingen betreffen echter **niet alleen
Duitsland.**

Wij delen deze met onze Europese buurlanden die zich met
gelijke ontwikkelingen geconfronteerd zien. Daarom begroet ik
het in het bijzonder dat wij onze Nederlandse burens voor een
samenwerking konden winnen.

Zonder te overdrijven mag ik zeggen:

Het is het altijd waard om te zien wat er in Nederland gebeurt
en/of welke concepten daar ontwikkeld worden.

Ons gemeenschappelijke doel is

- in het kader van deze vergadering deze **ervaringen uit te wisselen,**
  - **van elkaar en met elkaar te leren,**
- netwerken te vormen, die ook grensoverschrijdend**

functioneren

en

- gemeenschappelijk veelbelovende strategieën voor de verbetering van de maatschappelijke betrokkenheid voor nu en de toekomst te ontwikkelen.

Deze conferentie is deel van „Initiative ZivilEngagement“ (initiatief burgerlijke betrokkenheid) van het Bondsministerie van Gezins-, Vrouwen- en Jeugdzaken en Bejaardenzorg.

Het Initiative ZivilEngagement met het programma „Miteinander – Füreinander“ (Met elkaar – voor elkaar) wil maatschappelijke betrokkenheid erkennen, verder ontwikkelen en verbeteren – niet alleen voor ouderen, **maar voor alle generaties**.

Er zijn **twee redenen** waarom dat wij deze punten eerst **met Nederland** bespreken:

- ten eerste bestaat er tussen ons ministerie en het Nederlands Ministerie van Gezondheid en Welzijn reeds sinds 1995 een overeenkomst tussen onze beide landen ter verbetering van de samenwerking bij het ouderenbeleid.

- ten tweede heeft Nederland veruit het hoogste aandeel aan vrijwillige betrokkenheid in Europa.

De doelen van onze Duits-Nederlandse samenwerking willen wij op verschillende niveaus nastreven:

- op het niveau van organisaties en instellingen die zich actief bezighouden met de activering en ondersteuning van de betrokkenheid van ouderen,
- op het niveau van politieke actoren, om positieve algemene voorwaarden te scheppen,
- op het niveau van het onderzoek naar maatschappelijke betrokkenheid, b.v. om vast te stellen welke drempels ouderen, die in principe bereid zijn zich in te zetten, ervan weerhouden hun betrokkenheid ook te realiseren,
- en vanzelfsprekend ook op het niveau van de intermenselijke contacten van oudere maatschappelijk betrokken Duitse en Nederlandse burgers.

Professor Naegele, hoofd van het Dortmundse
Forschungsinstitut für Gerontologie, heeft heden ochtend het
door ons ministerie in opdracht gegeven advies „Strategien zur
Stärkung des bürgerschaftlichen Engagements älterer
Menschen in Deutschland und den Niederlanden“ (Strategieën
ter verbetering van de maatschappelijke betrokkenheid van
ouderen in Duitsland en in Nederland) voorgesteld.

Daarin wordt de nadruk gelegd op het **verschillende niveau
van maatschappelijke betrokkenheid** in Nederland en in
Duitsland.

Zo behoort Nederland volgens de Europese vergelijkende
studie SHARE¹ met 21% maatschappelijk betrokken ouderen
tot de topgroep in Europa.

Duitsland telt met 10% maatschappelijk betrokken ouderen tot
de groep van landen in het onderste middelveld.

Daarom willen wij bij deze conferentie vergelijken:

Waar zijn we in Duitsland bijzonder goed in?

---

¹ Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe

Waar kunnen we nog beter worden?

Wat kunnen we van de ervaringen van onze partners uit
Nederland leren?

Aanspreekvorm,

Volgens de vrijwilligerssurvey zetten 23 miljoen mensen in
Duitsland zich vrijwillig in – **dat is één op de vier.**

Maar niets is zo goed dat het niet verbeterd kan worden –
daarom willen wij nog meer mensen motiveren om zich voor
anderen in te zetten.

Hier helpt een blik over de grens naar onze Nederlandse burenen.

In een publicatie van het Ministerie van Welzijn uit 2006 staat:

„De centrale reden waarom mensen zich niet maatschappelijk
betrokken inzetten, is dus dat ze niet gevraagd worden“.

U ziet:

Het gaat er dus ook om welke hindernissen gereduceerd moeten worden om ouderen te winnen die zich nog niet inzetten.

Dat gaat alleen als we het werk van oudere vrijwilligers sterker publiek maken en zo het gevoel geven:

Dat wat je doet, de tijd die je geeft, is waardevol.

Je inzet komt jezelf ten goede, maar in dezelfde mate ook de maatschappij.

Daar hoort het contact met andere jonge en oude mensen bij alsmede het gevoel dat men nodig is en een belangrijke bijdrage levert, maar ook dat men zichzelf ontplooit en plezier en vreugde aan de werkzaamheden beleeft.

Ik ben van mening dat niemands verantwoording voor de maatschappij ophoudt als men stopt met werken.

We hebben een cultuur van vanzelfsprekende vrijwilligheid nodig.

En:

Langer leven zou ook moeten betekenen dat men langer actief is!

Een geslaagd voorbeeld hiervan is het Nederlandse project „Zilveren Kracht“.

Dit toont hoe oudere werknemers in het nieuwe deel van hun leven maatschappelijke betrokkenheid kunnen „leren“ en hoe de oudere mensen zelf met bedrijven en vrijwilligersorganisaties kunnen samenwerken.

Zo bestaat er in Nederland de mogelijkheid dat oudere werknemers gedurende de laatste jaren in hun beroep niet meer hoofdzakelijk in hun bedrijf werken, maar sociale organisaties met hun kennis en ervaring ondersteunen.

En wel op kosten van de werkgever en in overeenstemming met alle betrokkenen – medewerkers, werkgevers, vakbonden, sociale instellingen.

Ze krijgen zo reeds zeer vroeg een toegang tot de maatschappelijke betrokkenheid die dan door velen ook permanent wordt voortgezet.

Zilveren Kracht modereert en begeleidt deze processen
adviserend.

Het zou mooi zijn als deze voorbeelden zich ook in Duitsland
doorzetten en hier beproefd en omgezet worden.

Aanspreekvorm,

Wat weten wij over de behoeften van de oudere maatschappelijk betrokkenen?

Ze wensen een aanbod dat zich aansluit op hun persoonlijke
vaardigheden en behoeften.

Ze willen zich verder vormen en voor hun inzet kwalificeren.

En precies dat staat bij de twee zeer succesvolle initiatieven,
Erfahrungswissen für Initiativen (Ervaringskennis voor
initiatieven) en *SESAM Academie* (Nederland) centraal.

In heel Duitsland vind ik seniorTrainerinnen en seniorTrainers
die met hun ervaringskennis en hun nieuw gewonnen

kwalficatie het nieuwe beeld van de senioren in hun
gemeenten mede vormgeven.

Ik vind het zeer fijn dat vandaag vertegenwoordigers van beide
initiatieven hier zijn – ze zullen de discussie over de kwalificatie
van oudere betrokkenen verrijken.

Een andere belangrijke taak is het om mensen met migratie-
achtergrond sterker te betrekken bij de stimulering van de
maatschappelijke betrokkenheid.

Daarvoor is echter ook een openheid en de bereidheid om
verantwoording te dragen bij de vrijwillige inzet nodig van de
kant van de migrantenfamilies.

Wij hebben open deuren nodig – voor iedereen.

ZivilEngagement betekent aan de maatschappij deelnemen en
door de maatschappij erkend worden.

Deze erkenning versterkt de identificatie met ons land en
stimuleert de integratie.

De maatschappelijke betrokkenheid vindt in eerste lijn in de gemeenten plaats.

Van hen wordt vooral gevraagd toegang tot de maatschappelijke betrokkenheid en locaties voor de inzet te verschaffen die herkenbaar, transparant en open zijn.

In Nederland hebben de gemeenten meer verantwoording dan in Duitsland.

Maar ook de gemeenten in Duitsland herkennen steeds meer de „waarde“ van de maatschappelijke betrokkenheid.

Dit veranderde denken ondersteunen wij met het **programma „Alter schafft Neues – Aktiv im Alter“ (Oud maakt nieuw – actief op leeftijd).**

Daar werken wij met vele partners samen om een sociale beweging te creëren.

Het is ons doel om het beeld van de actieve ouderdom duurzaam te verankeren in de gemeenten.

In dit programma worden in totaal 150 gemeenten ondersteund bij het testen van nieuwe aanbodvormen en de verbetering van de motivering van oudere vrijwillig maatschappelijk betrokken mensen.

Naast de ontwikkeling van een nieuw aanbod is het doel dat oudere en jongere mensen er gemeenschappelijk over nadenken hoe ze in de toekomst in hun gemeente willen leven.

Daaruit dienen dan door ouderen zelf projecten ontwikkeld, vormgegeven en gerealiseerd te worden.

De intussen meer dan 500 meer-generatie-huizen in Duitsland lukt het erg goed om ouderen te motiveren voor hun inzet als maatschappelijk betrokken burger.

Meer dan 38 procent van de in ereambt actieven in de meer-generatie-huizen is boven de 50.

Aanspreekvorm,

Ik wens u een levendige uitwisseling in de werkgroepen en in de plenaire vergadering toe en spreek de hoop uit dat wij over en weer veel van elkaar leren.

Maar nog meer wens ik dat de resultaten van deze vergadering bestaande structuren verstevigen en doorontwikkelen en reeds bestaande initiatieven inspireren.

Voor mij is deze vergadering een **belangrijke bouwsteen** om nieuwe wegen ter versterking van de maatschappelijke betrokkenheid in te slaan en oudere mensen bij de samenleving te betrekken.

Wij mogen oudere mensen niet alleen als mensen zien die profiteren van het aanbod maar tevens als verantwoordelijke actoren die genieten van hun leefomgeving, deze echter ook mede willen en kunnen vormgeven.

Ik wens deze vergadering een succesvolle afloop toe en vertrouw erop dat de Duits-Nederlandse samenwerking nog intensiever wordt en op andere onderwerpen met betrekking tot het seniorenbeleid wordt uitgebreid.